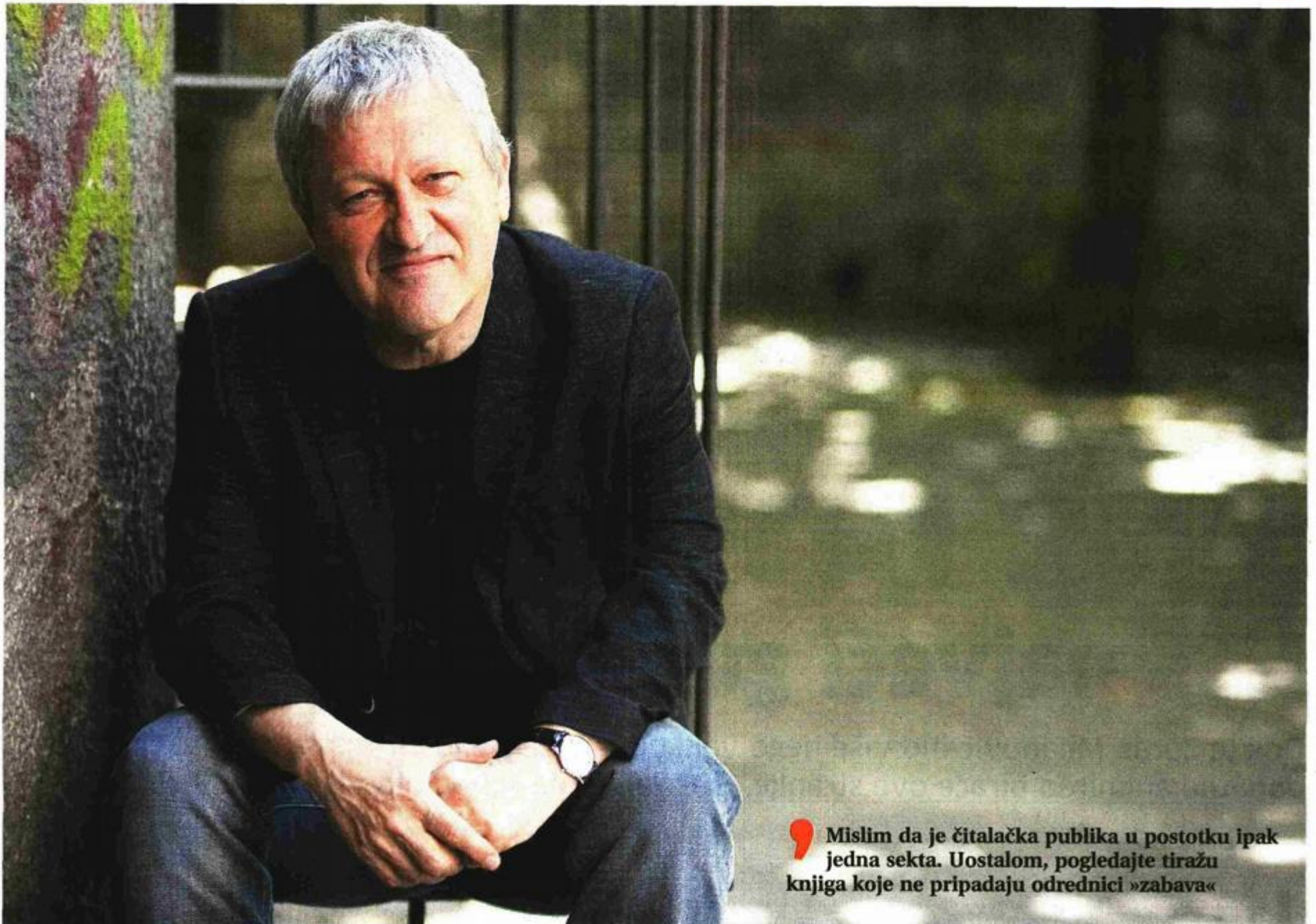

DRAGAN VELIKIĆ BEOGRADSKI, ALI I PULSKI PISAC, NA KNJIŽEVNOJ MANIFI

SVIJET JE GLO

Mislim da je čitalačka publika u postotku ipak jedna sekta. Uostalom, pogledajte tiražu knjiga koje ne pripadaju odrednici »zabava«

Većina svjetskih lidera su samo maskote krupnog kapitala. Ali, to nije alibi za kukavičluk i velike riječi, za nečinjenje, za pasivno promatranje garnirano logorejom. Sve dok nam je netko drugi kriv za okolnosti u kojima se nalazimo, nećemo biti u stanju išta promijeniti, bit ćemo statisti u vlastitim životima

FIUMANSKI DIJALEKT ZA KRAJ

»Svaka priča živi u onoliko verzija koliko je učesnika, glavnih i sporednih, nemih svjedoka sa strane, ili tek opsesivnih naratora u dosluhu sa dešavanjima koja su im prethodila. Ta ga misao ne napušta dok u sobi hotela Skaleta prelazi razdaljine u prostoru i vremenu, i na ekranu laptopa ispisi priču koja je počela mnogo pre nego što su rođeni oni koji će mu podariti život. Nastajala je mimo svesnih odluka i namera. Pa, tako, premeštaj mladog otpravnikova vozova iz Skoplja u Ristovac, prouzrokovan njegovom sklonošću alkoholu, zapravo je posljedica genetske donacije nekog pretka, kako bi to objasnio mađarski psihoanalitičar Sondi. Nemoguće je sa sigurnošću utvrditi poreklo opsesija koje intoniraju čitavu jednu egzistenciju. U slučaju njegove majke, partitura po kojoj se živi bila je ona sveska nestala jedne novembarske noći 1958. godine u Vinkovcima. Međutim, gubitak spisa nije zaustavio već uhodani mehanizam. Ostalo je usmeno predanje, svejedno da li se trebalo setiti recepta za slatko od ruža, imena dubrovačkog hotela, ili basne o ljubavi pčele i mrava.

Život je velika zabuna, govorila je ona. Koliko toga nastane iz pukog očaja, iz straha. Važno je samo nikada ne odustati.

Nije odustajala. Uporno je terala po svome. Čak i onda kada je sećanje počelo da je izdaje. Satima je tragala za odbeglim reči, i ne bi se smirila sve dok je ne pronađe. Tako je bilo u početku, dok su u memoriji postojali putevi. Kasnije se demencija širila kao poplava, rušila mostove, pretvarala prošlost u arhipelag izolovanih ostrva. Mešala je ijekavicu i ekavicu. Prilikom poslednjeg susreta govorila je fiumanskim dijalektom.» (ulomak iz romana »Islednik«)

Duška PALIBRK

Deseti roman Dragana Velikića, beogradskog, ali slobodno možemo reći i pulskog pisca, »Islednik«, upravo je izašao u izdanju zagrebačke Meandar Medije i knjiga će svoju hrvatsku promociju imati 4. prosinca na manifestaciji Sa(n)jam knjige u Puli. »Islednik« je u Beogradu objavljen još prije osam mjeseci, imao je tri izdanja, ukupno 6.000 primjeraka, a ljetos je u Banja Luci nagrađen Kočićevim perom.

Ugledna je to pripovjedačka nagrada koja se dodjeljuje četiri puta godišnje i upravo ju je dobio i Ivica Đikić za roman »Ponavljanje«. I radnja »Islednika« smještena je u Puli, kao gotovo čitav Velikićev romaneskni opus, ali se junaci kreću od Trsta i Rijeke sve do Beograda i Soluna. Poput kakve Šeherezade, junak pričom spašava prošlost od zaborava, svijet od nestajanja, svoje pamćenje od staračke demencije. Hvata konce vlastite egzistencije, naizgled baveći se sudbinama ljudi iz svog

okruženja. Dok priča – pamti i postoji.

Velikić se već sprema za novi roman. Između, kaže, uvijek pravi dugu pauzu, nekada i po godinu dana; vjeruje da se na taj način oslobađa svih natruha, restlova iz prethodne knjige. Ne nalazi smisao u pisanju sličnih knjiga: »Naravno da svaki pisac«, kaže, »ima svoj zvuk, svoju rečenicu, prepoznatljivu atmosferu, sintaksu, ali unutar toga ima smisla pisati različite knjige«. Nedavno mu je »Ruski prozor« objavljen u Kairu na arapskom

jeziku. Pored petnaest europskih jezika na koje su mu knjige prevedene, eto, sada i šesnaesti – arapski. Već duže vrijeme, kaže nam pisac, ne piše kolumne, tek poneki tekst ili esej za njemačke novine. Uglavnom čita. Tvrdi da bi mogao bez pisanja, ali ne i bez čitanja. Istovremeno čita po sedam, osam knjiga najrazličitijih tematika.

– Pored knjiga iz historiografije, omiljeni su mi bedekeri i putopisi. Svake godine na Sajmu knjiga u Puli kupim novi godišnjak Jurine i Franine. Imam sve brojeve nove serije, ali i neke starije. Kalendar i godišnjaci su ru-dnik podataka, jer iz oglasa, receptata, kratkih zapisa iz svakodnevnog života otkriva se čitava jedna epoha. Kako pisati o Puli šezdesetih godina 20. stoljeća, a ne znati, recimo, za najtočniju vagu u gradu, čiji vlasnik je godinama imao poziciju pored ulaza u prvu pulsku samoposlugu. To su samo naizgled

banalni detalji koje je James Joyce, neko vrijeme i sam Puležan, nazivao »uličnim namještajem«. Međutim, bez tih banalnih detalja nemoguće je literarno rekonstruirati jedno vrijeme. To su tek preduvjeti za umjetničku nadogradnju koja je, naravno, pitanje dara.

Komuniciramo bez prijevoda

Zašto se književna djela autora iz Srbije i Hrvatske međusobno preštampanju, isti tekstovi među korinama, samo s novim izdavačem? Što ili tko brani cirkulaciju knjiga kojima ne treba prijevod?

– Činjenica je da knjige srpskih pisaca lakše dodu do hrvatskih čitatelja ako su objavljene kod hrvatskih izdavača. I hrvatski pisci, također, objavljuju svoje knjige na hrvatskom kod srpskih izdavača. To je realnost. Kao što je realnost da sam prije godinu dana platio poza-

STACIJI SA(N)JAM KNJIGE U PULI PREDSTAVIT ĆE SVOJ ROMAN »ISLEDNIK«

BALNO utonuo u goli materijalizam i prostaštvo

mašnu carinu za deset besplatnih autorskih primjeraka vlastite knjige koje mi je poslao moj njemački izdavač. Kakav je to tek nonsens! Ipak, možete li zamisliti u Beogradu ili Zagrebu proteste hiljade čitatelja zbog onemogućene cirkulacije knjiga? Mislim da je čitalačka publika u postotku ipak jedna sekta. Uostalom, pogledajte tiražu knjiga koje ne pripadaju odrednici »zabava«. Nemam ništa protiv lake, zabavne literature, međutim, glad za čitanjem nikada nisam gasio na kiosku fast fooda.

I u digitalno doba malo znamo jedni o drugima. Vjerujem da će pulski Sajam knjiga programom »Beograd čita« nadoknaditi dio propuštenog. Biste li nam približili novu srpsku književnu scenu, koji su to mladi autori koji vas raduju?

– Uh, kada pomislim da neki autori koje ja doživljam kao mlade, više i nisu tako mladi, kao što su to Srđan Valjarević i Vladimir Arsenijević. Volim Marka Vidokovića, Draganu Naradnović, Bojana Krivokapića... Naučnici su dokazali da znanja stečena čitanjem štampanog teksta neusporedivo se dublje i trajnije utiskuju u našu memoriju od informacija koje dobivamo preko ekrana. Naravno, ekran je naša realnost, međutim, vjerujem da će još dugo opstati knjiga u obliku koji joj je dao Gutenberg. Inače, koga zanima, tko želi pratiti literaturu srpsku, hrvatsku, bosansku, crnogorsku ima dovoljno mogućnosti biti u toku. Za početak, ne postoji jezična barijera. Komuniciramo bez prijevoda.

Kako stoje izdavaštvo i čitanost u Srbiji? Čujem da propada i Plato, kulturni knjižara u centru grada, jedan od simbola otpora i kritičnog duha u Miloševićevu doba.

– Sve ima svoj rok upotrebe, to je zakon života. Spominjete Plato, ali ne zaboravite da su prije tri godine propali Stubovi kulture, jedan od najvažnijih izdavača u Srbiji. Međutim, srpsko izdavaštvo ne samo da opstaje, već me svake godine na beogradskom Sajmu zapanji količina sjajnih knjiga. Uvijek se iznova pitam kako preživljavaju izdavači, poput Fedona koji objavljuje isklju-

čivo filozofsku literaturu, od antičke i njemačke klasične filozofije, pa do Sloterdijka.

Kakva je danas uloga sajmovi knjiga? Po čemu je vama pulski Sa(n)jam poseban?

– Volim sajmove koji imaju prepoznatljiv profil kao što su lajpciški, frankfurtski, beogradski... Recimo, otkako postoji, bečki sajam knjiga je neprestano u potrazi za svojim profilom. I još uvijek ga nije našao. Sajam u Puli je brend Istre, pa i Hrvatske. On je kombinacija sajma i festivala. Poseban je po atmosferi, pametno smišljenim programima, po divnoj opuštenosti koja tako često nedostaje na svetkovinama knjiga po svijetu. I još nešto, pulski Sajam je u svakom pogledu edukativan za inozemne goste. Jer, kada irski, ruski ili turski pisac gostuje na Sajmu u Puli, a ima prilike posjetiti Rašu, Labin ili Vodnjan, destinacije koje nisu tipično turističke, onda on na pravi način ne samo

Ne možete se hraniti na realityjima, a biti ispunjen. To vam je kao da objedujete na deponiji

upoznaje jedan grad, jednu regiju, jednu kulturu, već postaje njen glasnogovornik. Meni lično kalendarska godina završava s pulskim Sajmom knjiga. Ništa nema posle toga, osim još jedne nove godine na čijem kraju je još jedan Sa(n)jam knjige!

Perspektiva izmještenog

Otok, geto, azil – ovogodišnja tema pulskog Sajma, mnogi kažu, najbolje je pogodena do sada. Kako je vi

doživljavate?

– Izuzetno dobro smišljena tema. Književnost i nastaje u odmaku, u dobrovoljnoj izolaciji. Bez te perspektive izmještenog ne može se sagledati vlastita prošlost. O čemu pisac piše ako ne o sebi, ali na način da se čitatelj prepozna, da nađe dio osobne intime u tekstu. Nije to pitanje odluke pisca, već snage dara. Da nije tako, svaka ispovijest bi bila literatura.

Glasan ste kritičar društva. Na kraju »Islednika« kažete: »Nije ovo više zemlja u kojoj sam odrastao, već poljana gde varalice, secikese i pelivani uveseljavaju beslovesni puk. Znam, ni drugdje nije bolje. Takvo me vreme zapalo«. Gdje su sada centri građanskog otpora i hrabrosti?

– Svijet je globalno utonuo u goli materijalizam i prostaštvo, većina svjetskih lidera su samo maskote krupnog kapitala. Ali, to nije alibi, iz kukavičluk i velike riječi, za nečinjenje, za pasivno promatranje garnirano logorejom. Svatko tko misli, tko nije pod hipnozom realityja, trebao bi se zapitati što je on to učinio da nam bude bolje, da se krene s mrtve točke, iz ovog beznađa koje traje već četvrt stoljeća. Sve dok nam je netko drugi kriv za okolnosti u kojima se nalazimo, nećemo biti u stanju bilo što promijeniti, bit ćemo statisti u vlastitim životima.

Mislim da promjena matrice ponašanja kreće odozdo. Svaki svjestan pojedinac na malom prostoru, na onom kvadratnom metru dokle se prostire njegova aura, uspostavlja vlastiti sistem vrijednosti, svoj pogled na svijet, svejedno je li ispred šaltera, na radnom mjestu, u

VJERUJEM U MORALNU VERTIKALU STVARAOCA

Oliver Frlić postavio je u Rijeci predstavi »Kompleks Ristić«, premijerno izvedenu u rujnu i na beogradskom Bitefu. Jeste ju možda pogledali? Što je s Ljubom Ristićem danas i što vi mislite gubi li umjetničko djelo od svoje genijalnosti ako se autor kompromitira kao čovjek? Ima puno takvih primjera.

– Na kraju ostane djelo. Biografije se vremenom zaborave. Možda je to naivno, ali ja vjerujem u moralnu vertikalu stvaraoča, iako vjerojatno nisam u pravu. Volim Frlića. On je dosljedan umjetnik. Nisam gledao »Kompleks Ristić«. Međutim, većinu njegovih predstava sam gledao.

Mnogi ga smatraju redateljem političkog teatra. Besmislica. Frlić je, prije svega, odličan redatelj. Nakon njegovih predstava više niste isti. Nije to samo pitanje provokacije, već slobode. A slobode imate onoliko koliko ste spremni da uzmete. Sloboda se ne dobiva, ona se osvaja. To ima svoju cijenu. Uvijek je odgovorniji onaj koji zabranu prihvaća, nego onaj tko zabranu smišlja i provodi.

I vi ste dramski pisac. »Montevideo«, što nam je poznatije kao naslov beogradskog filma koji prati jugoslavensku nogometnu reprezentaciju, naslov je i vaše duodrame. I tu se bavite putovanjima, svodenjem ra-

NESHVATLJIVO JE U ŠTO SE PRETVORILA EUROPSKA UNIJA

Rijeke izbjeglica putuju u Europu. (Traže azil da bi živjeli u getu?) Pisac ste Srednje Europe, kakva vam se čini pred ovim iskušenjem? Posebno nakon terorističkih napada u Parizu.

– Oduvijek su se narodi selili bježeći od ratova i klimatskih promjena u potrazi za boljim i sigurnijim životom. Historija čovječanstva je historija migracija i miješanja naroda i njihovih kultura, još od vremena one prve, mezopotamske civilizacije, kada su Sumerani naselili niziju između rijeka Eufrat i Tigris. Osnovni princip života je kretanje. Tako je oduvijek bilo, tako će i biti. Godinama već izbjeglice iz Afrike prelaze Sredozemno more u pokušaju da se domognu Europe. Ali, tek nakon »arapskog proljeća«, koje je zapalilo čitavu regiju od Libije do Sirije, pokrenuo se tsunami migranata. Ne bi trebalo zaboraviti da su pokrovitelji pobuna »arapskog proljeća« bile članice NATO-a pod dirigentskom palicom SAD-a. Zakoni fizike su neumoljivi. Računi uvijek stignu na naplatu. Neshvatljivo je u što se pretvorila Europska unija. I što je tek čeka nakon ovih jezivih terorističkih napada u Parizu. SAD budno paze da odnosi Njemačke s Rusijom ne postanu suviše dobri, da Europa ne bi slučajno ojačala. Sve je to naslijeđe vladavina Sarkozyja i Blaira.

gradskom prijevozu, na pješaćkom prijelazu ili za volanom automobila. Građanska samosvijest se pokazuje u svakodnevnim situacijama, bez mnogo riječi. A ne psovanjem, vikom i kritikom općeg stanja, što se svodi na efekt gadanja muhe sačmaricom.

– Pitate me gdje su centri građanskog otpora? U nama samima. Meni, recimo, politika nije glavna vijest. Naslovne strane novina nisu moj svakodnevni program za mišljenje. Pa valjda samo o nama ovisi hoćemo li banalnostima ispunjavati svakodnevnicu. Ne možete se hraniti na realityjima, a biti ispunjen. To vam je kao da objedujete na deponiji. Unositi u sebe toliko otrova, a vremenom se ne izobličiti, to je jednostavno nemoguće. Zato na sve strane toliko mnogo bijesnih i nezadovoljnih ljudi, ničemu se ne raduju, stalno u potrazi za nečim lošim, uvijek im na pameti prvo ono negativno, pa kako onda da budu ispunjeni. Moj savjet im je da jedu više meda, da usvoje kakvog psa ili mačku i da čitaju Krležu i Andrića.

I Istra ima nešto od otočnog mentaliteta, i zbog povijesnih i zbog zemljopisnih granica. Kako vama izgleda izvana, a ipak ste in-sajder?

– Istra je oduvijek na rubu, svejedno da li u vrijeme Rimskog Carstva, Mlečana, Italije, Austro-Ugarske, Jugoslavije, Hrvatske. Takva geografska pozicija je tijekom tisuća godina utjecala i formirala jednu endemsku svijest. Rekao bih da je to utisnuto u taj trpkii, oprezni, toleranтни svijet Istre. Ipak, decenije života izvan Istre, prostora u kojem sam odrastao i u kojem sam formatiziran, daju mi mogućnost da budem objektivniji. Veoma je važna ekološka svijest, koja je posebno razvijena kod mladih. Po mnogo čemu Istra je oaza, u svakom pogledu prim-

jer za čitavu regiju.

I vaši književni junaci su zapravo ljudi-otoci, u potrazi za svojevrsnim azilom, utočištem, vječni putnici; romani su vam prepuni toponima, vlakova, hotelskih soba. »Smisao putovanja je da na odredište stigne neko drugi«, kaže On u »Ruskom prozoru«. Je li to smisao ili nesreća ljudska?

Gradanska samosvijest se pokazuje u svakodnevnim situacijama, bez mnogo riječi. A ne psovanjem, vikom i kritikom općeg stanja, što se svodi na efekt gadanja muhe sačmaricom

Bela Hamvas, recimo, divi se mudrosti nepomičnog drveta.

– Zašto bi to bila nesreća ljudska? Pa ne divi se drvo Bela Hamvasu, nego se on divi drvetu. Život je neprestana promjena, bez toga nema opstanka. Život je razmjena, a razmjena je moguća samo s onim što je drugačije od nas.

Što ste vi baštinili iz svojih putovanja i promjena mjesta življenja? Što se događa s identitetima?

– Moji junaci žive u gradovima u kojima sam i ja živio, tako da su mjesta događanja u mojim romanima Pula, Beograd, Beč, Budimpešta. Poznajem duše tih gradova. Identitet nije jednom zauvijek stvorena struktura, identitet je stalno u nastajanju, to je nezavršeni proces, koji kao i univerzum nema ni početak, ni

kraj. Identitet se ne može izgubiti. Identitet se proširuje i obogaćuje.

Kor nenapisanih romana

U »Isledniku« vaš junak sumira život(e). Vodeći je motiv majke, a kažu, to je puno teži put za pisca – s ocem se lakše obračunati. »Sudbine se ponavljaju«, napisali ste u romanu »Severni zid«. Osjećate li obiteljsko naslijeđe kao teret ili ljepotu, ljubav?

– »Islednik« je jedno veliko istraživanje sjećanja. Nema umjetničkog djela bez nadogradnje. Da nije tako, svaka ispovijest bi bila književnost. Moja životna priča sama po sebi uopće nije važna ukoliko se u njoj sam čitalac ne prepozna, ukoliko se s njom ne identificira. A da bi se to dogodilo, valja prijeći dug put od životnog istinitog do umjetnički istinitog. Ukratko, nije svaka priča književno relevantna. Ipak, samo književno relevantna priča ima tu moć da se upiše kao iskustvo čitatelja. Duboko vjerujem da je iskustvo stečeno kroz umjetnost upotrebljivo u životu.

Obiteljsko naslijeđe ne bira, to je pitanje genetike. Međutim, važno je suočavanje sa samim sobom, bez toga smo statisti u vlastitom životu. U »Isledniku« pratim život svoje majke od djetinjstva pa do smrti, ali to je samo okvir u kojem su sudbine drugih. Kroz roman defiliraju migranti 20. stoljeća. Priča počinje u vrijeme Prvog svjetskog rata, govori o velikom požaru u Solunu 1917. godine, prati nekoliko životnih sudbina koje će se u jednom času ukrstiti. Prisutna je i priča o porodici Hiterot, nekadašnjim vlasnicima Crvenog otoka, i njihovom tragičnom kraju. Ali, prije svega, tu je Pula šezdesetih godina 20. stoljeća. Pripovijedanje ne teče linearno, već se gradi iz fragmenata, onako kako se život upisuje u memoriji. Selekcija uvijek postoji. Na jednom mjestu i kažem: »Šta je roman do pokušaj da se nekoliko kadrova svakodnevice dovede u uzročno-posledični sled, da se oslobodi priča koja postoji, kao što postoji skulptura u komadu neobrađenog kamena. Svako u sebi nosi nevidljivu biblioteku, hor nenapisanih romana«.